

מה בקבר 43

על מחאה ותקשורה – בין חדש לישן

המאה התשע־עשרה באירופה ובניסיונותיהם להקים עיתונים משלהם ולחדור לאחרים. רפי מן מעניק רהביליטציה ל"עיתונות המגויסת" של ימי הצנע בתחילת שנות החמישים ומוכיח כי זו ידעה לבטא את המחאה החברתית מול הממשל. אירועי ואדי סאליב ב־1959 הן הדוגמה הקלאסית בתולדות המחאה החברתית בישראל. עדה יורמן סוקרת ומנתחת את התגובה החברתית, ובכללה התגובה התקשורתית, ל"מרד" האתני־סוציאלי, כשהיא מבדילה בין גישת "הממסד" לגישות אחרות; טל שטרסמן־שפירא מציגה את סיקור האירועים ואת הנושא החברתי בעיתון **מעריב**, ואת השינוי שחל באופיו של הסיקור ומראיינת, בין השאר, כמה מן הכותבים שעוד נמצאים אתנו. אלז'ביטה קוסבסקה מספרת על העיתון **אוד נובה**, ביטאונם של הסוציאליסטים היהודים שעלו מפולין ואשר הוציאה לאור מפלגת הפועלים המאוחדת בשנים 1958-1965. העיתון עסק בבעיות חברתיות וכמה עיתונאים בולטים שכתבו אחר כך בעברית החלו בו את דרכם. מתן אהרונז'י מעלה את שאלת המחיר ה"בידורי" שיש לשלם תמורת האפשרות לאקטיביזם חברתי במדיה המסחריים ה"ישנים" באמצעות ניתוח תכנית הטלוויזיה המצליחה של חיים הכט, "מה אתם הייתם עושים". המחאה החברתית היא גם זו של מיעוטים מיניים שדוכאו זמן רב מדי. יואב קניאס מאתר שיח של "דיכוי ואיום" בצד "אינטימיות" בניתוח ראשון מסוגו של התפתחות עיתונות הקהילה ההומו־סבית בישראל. מה מתאים יותר לעיסוק במחאה חברתית מהצגת השימוש שעושות ממשלות לדורותיהן בשטרות כסף לתעמולה חברתית, פוליטית ומסחרית? חיים גרוסמן עושה זאת, כדרכו, בעזרת המחשה ויזואלית משכנעת. אנו נמשיך לעסוק בנושא זה גם בגיליון הבא.

מכאן אנו מגוונים בנושאים נוספים. משה פלאי ממשיך במפעלו המונומנטלי – כתיבת ההיסטוריה של עיתונות ההשכלה עד אמצע המאה התשע־עשרה באירופה. הפעם: כתב העת **ביכורי תועלת**. יחיאל לימור וציפי ישראלי מביאים את הסיפור שלא סופר, כיצד לא זכה הרדיו המקומי בישראל לרשות משלו. ואחרי יום העצמאות ה־64 שציינו זה לא כבר, מציגה אביבית אגם־דאלי ומנתחת את דימוי היונה שהופיעה ברבות מהכרזות הרשמיות של חגנו הלאומי.

המדורים הרגילים אתנו כמו תמיד, ואנו כבר מצפים לפגישה מחודשת עם קוראינו ועם כותבינו בחורף הבא.

גדעון קיץ

25 שנים הן רק רבע מאה, אך בחיי כתב עת הן ציון דרך שמעיד על התמדתו. קשר השתדל להתמיד בהופעתו מאז ראה אור לראשונה במאי 1987 בעריכת ד"ר מרדכי נאור, שמספר על כך בעמוד הבא, והצליח בכך, פרט לתקופה קצרה שבה הוקפאה פעולת המכון המוציא אותו לאור. התמדה זו מעידה על הצורך בו אולי יותר מתמיד, בפרשת הדרכים שבין מדיה "חדשים" ל"ישנים" שמתחרים על השתתפותם בחיי החברה ועל מתן ביטוי להיסטוריה שאינה עוצרת בדרך. ב"היסטוריה עכשווית" מעין זו ננסה לעסוק גם בגיליון זה ולהעניק לה את ממד הפרספקטיבה התקשורתית: איך מתקשרים מחאה?

הקיץ הזה נושא עמו שוב את ריח המחאה החברתית שפלשה לשדרותינו ולכיכרותינו בקיץ שעבר. יחס הכוחות הפרלמנטרי מעודד צורות ביטוי ציבורי מעין אלה, גם בלי השפעתם הישירה של גל האביב הערבי או של התנועה הבין־לאומית של ה"בלתי מרוצים". למחאה חדשה יכול להיות אופי חדש ולכן, למרות התקופה הקצרה יחסית שעברה מאז "מחאת האוהלים", ממחר גיליון זה של קשר לעסוק בהרחבה בהיבטים התקשורתיים שלה, אך גם באלה של מחאות קודמות ושל תנועות חברתיות בהיסטוריה הישראלית והיהודית.

בפתח החטיבה "תקשורת ומחאה חברתית", עוסק דן כספי בהשפעת המחאה החברתית על אמצעי התקשורת ובמסגרת זו בתרומתה להתפתחות הביקורת העצמית או, נכון יותר, הביקורת על מדיה אחרים. המחאה חלפה – הביקורת נשארה, הוא אומר. מחקרם של אמיר חצרוני והילה לוינשטיין נערך בעיצומם של ימי המחאה בפתחי האוהלים. הסקר שערכו עוסק בשאלה המרכזית שהעסיקה את חוקרי הצד התקשורתי של תנועות המחאה כיום: תפקידם של המדיה החדשים מול ה"ישנים". קונוונציונלי או וירטואלי? המחברים מסיקים כי למרות המוסכמה, מקורות המידע שהמוחים עשו בהם שימוש היו דווקא הקונוונציונליים. דוד לוי, שעוסק במחאת הקוטג' שנולדה ברשת החברתית, מוצא כי המעבר לפעולה חייב שימוש ב"מדיה הוותיקים" ואת עיבוד המסרים בהתאם. אורלי צרפתי ודליה לירן דנות ב"מסגור" דמותה של מנהיגת המחאה הצעירה דפני ליף, במדיה המקוונים, תוך שימוש בפרמטרים השמורים לנשים־מנהיגות.

בהמשך אנו יוצאים למסע היסטורי אל שורשיה התקשורתיים של המחאה העברית והישראלית. גדעון קיץ מציג את האסטרטגיה התקשורתית של הסוציאליסטים העברים הראשונים בשנות השבעים של